

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://protocol.ua/ua/kriminalniy protsesualniy kodeks ukraini stattya 29>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

Козьмін Анастасія Вячеславівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
*Науковий керівник: Ялова Оксана
Володимирівна*, доцент кафедри правничої
лінгвістики Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КУЛЬТУРА МОВИ ТА МОВЛЕННЯ ЮРИСТА

Юридична підготовка спеціаліста передбачає не лише досконале знання законів, а й високий рівень культури мовлення, який дає змогу точніше висловлювати думку, краще розуміти співрозмовника, найповніше реалізувати себе, свої здібності в обраній сфері, що разом становить основу професіоналізму. Фахова діяльність юристів значною мірою пов'язана зі спілкуванням, яке, безперечно, не обмежується тільки професійною діяльністю. Юристи спілкуються з людьми різного віку, фаху, ступеня освіченості тощо як у повсякденному житті, так і в надзвичайних ситуаціях. Відтак юрист покликаний досконало, майстерно володіти словом, уміти бути переконливим, тактовним, щоб у разі потреби уникнути небажаних суперечок та якомога швидше виконати поставлене перед ним завдання [1, с. 64].

Культура професійного мовлення – це складова професійної культури, інтегративна якість особистості, що про являється в досконалому володінні нормами літературної мови та вміннях їх правильного, точного, виразного, комунікативно доцільного застосування в процесі передавання своєї думки у фаховому писемному та усному спілкуванні, позитивному особистісному ставленні фахівця до мовленнєвої діяльності як складової успішної професійної самореалізації [2].

Професійна діяльність юриста будь-якої спеціалізації пов'язана з інтенсивним мовним спілкуванням і тому вимагає вміння будувати ефективні монологи і діалоги, знаходити доречне юридичне висловлювання. Недостатність мовної компетенції помітно знижує рейтинг юриста як фахівця, позбавляючи його професійної перспективи. Як правило, від якості мови юриста залежить результат

його роботи. У зв'язку з цим, фахівця, що недостатньо володіє професійною мовою, нездатного висловити свої думки послідовно та переконливо, що не вміє організувати спілкування і привернути на свій бік співрозмовника, важко назвати хорошим юристом [3].

Професійне мовлення юриста має бути нормативним, недоречним є використання засобів, які перебувають за межами літературності. Важливою особливістю спілкування юристів є те, що воно нерідко протікає в особливому процесуальному режимі з дотриманням певних, чітко окреслених форм взаємодії: прийом заяв у громадян, допит у ході попереднього слідства; допит в суді при розгляді кримінальних справ, допит і отримання відповідних пояснень в осіб, що беруть участь в цивільному судочинстві; судові дебати сторін, обмін репліками, проголошення останнього слова підсудним.

Тобто свої службові функції вони реалізують за регламентованих, визначених законом обставин. Юристам доводиться вирішувати складні проблеми, пов'язані з людськими стосунками, визначати мотиви тих чи інших вчинків, а інколи й злочинів людини на основі норми закону. Від їхнього компетентно об'єктивного трактування змісту закону залежить можливість досягнення конструктивного вирішення конфліктної ситуації [4].

Вимоги до усного професійного мовлення такі: точність у формулюванні думки, недвозначність; логічність; стислість; відповідність між змістом і мовними засобами; відповідність між мовними засобами та обставинами мовлення; відповідність між мовними засобами та стилем викладу; вживання сталих словосполучень; різноманітність мовних засобів; нешаблонність у слововживання; доречність; виразність дикції; відповідність інтонації мовленнєвій ситуації [1, с. 160].

Ділова людина у спілкуванні повинна: поважати себе як особистість, шанобливо ставитися до всіх відвідувачів; усвідомлювати, що професійна репутація понад усе; цінувати співпрацю; пам'ятати, що розгубленість тільки компрометує ділову людину; бути терпимим до недоліків відвідувача [1, с. 161–162].

Розглянемо головні ознаки культури мовлення юриста.

1. Правильність, або нормативність, тобто відповідність прийнятим орфоепічним, орфографічним, граматичним, лексичним нормам. Еталоном правильності слугують норми, правила вимови, наголошування, словозміни, слововживання, орфографічні правила в писемному мовленні тощо. Завдяки цьому реалізується інформаційно-інформативна функція мовлення, здійснюється цілеспрямований вплив на свідомість людини.

2. Різноманітність: володіння мовним багатством художньої та публіцистичної літератури, лексичним арсеналом літературної мови, юридичною термінологією; інтонаційність, експресивність, мелодика мовлення; стилістично обґрунтоване використання словосполучень і

речень; активне мислення; постійне удосконалення й збагачення мовлення.

3. Виразність забезпечується оригінальністю у висловлюванні думок з метою ефективного впливу на партнера по комунікації. Цій меті слугують засоби художньої виразності (порівняння, епітети, метафори); фонетичні засоби (інтонація, тембр голосу, темп мовлення, дикція); приказки, прислів'я, цитати, афоризми, крилаті слова і вирази; синтаксичні фігури (звертання, риторичне запитання, інверсія, градація, повтор, період). Завдяки виразності здійснюється вплив на почуття аудиторії;

Компоненти культури мовлення юриста: діяльнісний (оволодіння видами мовленнєвої, комунікативної, пізнавальної діяльності) (потреба в удосконаленні свого мовлення з метою ефективно професійної діяльності та подальшого особистісного й фахового саморозвитку); когнітивний (засвоєння інформації про основні мовні явища, поняття, способи і види мовленнєвої діяльності, основи спілкування); афективний (сформованість таких якостей, як сприйнятливність, толерантність, емпатія, здатність регулювати свої емоції та створювати позитивний фон спілкування); психологічний (знання умов організації спілкування, уміння викликати довіру, міжкультурний підтримати увагу тощо) (сформованість міжкультурної компетентності).

4. Ясність, тобто доступність мовлення для розуміння тих, хто слухає. Вона забезпечує адекватне розуміння сказаного, не вимагаючи від співрозмовника особливих зусиль при сприйнятті. Ясності мовлення сприяють чітка дикція, логічне й фонетичне наголошування, правильне інтонування, розмірений та уповільнений темп, спокійний і ввічливий тон. Неясність мовлення є наслідком порушення мовцем норм літературної мови, перенасиченості мовлення термінами, іноземними словами, індивідуального слововживання.

5. Точність, або відповідність висловлювань того, хто говорить, його думкам; адекватна співвіднесеність висловлення, вжитих слів або синтаксичних конструкцій з дійсністю, умовами комунікації. Вона передбачає ретельний вибір жанру текстів, умов, середовища, колориту спілкування й залежить від культурно-освітнього рівня мовців, їх знання предмета мовлення, від установки мовця, активного словникового запасу, вибору слова чи вислову, уміння зіставляти слово й предмет, річ, ознаку, явище.

6. Чистота, тобто бездоганність усіх елементів мовлення, уникнення недоречних, невластивих українській мові іншомовних запозичень. Забезпечується вона системою установок, мовною грамотністю, мовним чуттям юриста.

7. Стилість (раціональний вибір мовних засобів для вираження головної думки, тези). Ця ознака формує уміння говорити по суті.

8. Доцільність, тобто відповідність мовлення меті, умовам спілкування, стану того, хто висловлюється. Вона відточує, шліфує

мовне чуття юриста, допомагає ефективно управляти поведінкою аудиторії (встановлювати контакт, збуджувати і підтримувати інтерес до спілкування, нейтралізувати роздратування, викликати почуття симпатії, розкутість тощо). Тривалі паузи, незавершені речення, незв'язність мовлення (відсутність прагматичних умінь) знижують інтерес слухачів.

9. Логічність (точність вживання слів і словосполучень, правильність побудови речень, смислова завершеність тексту). Важливими умовами логічності є: уникнення невиправданого повторення спільнокореневих слів (тавтології), зайвих слів (плеоназм); чіткість у побудові ускладнених речень.

10. Простота (природність, відсутність пишномовності). Часто надмірно ускладненою, неприродною фразою прикривають відсутність змісту в словах.

11. Естетичність (вираження естетичних уподобань мовця засобами мови, уміння викликати мовленням естетичне задоволення). Досягається вона завдяки вправам з риторики. Важливо, щоб у слухачів красиві фрази поєднувалися з глибоким і конкретним змістом.

12. Актуальність: вибір і використання юристом життєво важливих фактів, прикладів, образів.

13. Конкретність: насиченість мовлення прикладами, статистичними даними, конкретизація фактів.

14. Належний теоретичний рівень: оснащення мовлення актуальними відомостями із філософії, соціології, психології, економіки тощо.

15. Практична спрямованість: зв'язок змісту мовлення з практикою, прикладна значущість теоретичного викладу

Таким чином, культура мовлення юриста являє собою багаторівневу професійно особистісну якість, що виявляється в досконалому володінні мовою, її нормами, вміннями правильно, точно, виразно передавати свої думки, впливати на почуття й емоції слухачів за допомогою мовних і позамовних засобів, добираючи останні відповідно до мети та ситуації спілкування. Правильна вимова, вільне, невимушене оперування словом, уникнення вульгаризмів, провінціалізмів, архаїзмів, діалектизмів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів, наголошування на головних думках, фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, розмірений темп мовлення, правильне використання логічних наголосів і психологічних пауз, відповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою – все це необхідні елементи культури мовлення юриста [5].

Список використаних джерел

1. Українська мова (за правознавчим спрямуванням): навчальний посібник / О. А. Лисенко, В. М. Пивоваров, Л. М. Сідак та ін. Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. 340 с.

2. Гороховська т. в. формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2007. 20 с.

3. Перцева В. А., канд. філол. наук, доц. (ХНУВС, Харків)
Д. В. Шкуропатська, студ. гр. ПД дср 15-5 (ХНУВС, Харків)

4. Барановська Л. В., Циганій С. О. Культура мови як складова культури професійно правового спілкування працівників юридичної галузі. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія. 2015. № 6. С. 23–25. doi: 10.18372/2411-264X.6.10182.

5. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/3462/97/>.

Колесник Анастасія Єгорівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Проценко Галина

Петрівна, старший викладач кафедри
правничої лінгвістики Національної академії
внутрішніх справ

ВАЖЛИВІСТЬ ОЦІНКИ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ МОВИ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Комунікаційний процес реалізується за допомогою певних засобів – знакових систем. За критерієм знакових систем можна виділити невербальне та вербальне спілкування [1].

Мовлення – основний, але не єдиний спосіб спілкування. Люди обмінюються інформацією за допомогою багатьох інших засобів – жестів, міміки, постав тіла, одягу, зачісок, запахів, навіть предметів, які їх оточують (наприклад, меблів). Для співрозмовників значущими є прикраси, татуювання на тілі, гатунок чаю або кави, що споживаються, тощо. Усе це отримало назву невербальні (несловесні) повідомлення.

Невербальні засоби спілкування – елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову) природу і разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання і сприйняття повідомлень.

Невербальне спілкування відбувається, як правило, неусвідомлено, мимовільно. Хоча люди певним чином контролюють своє мовлення, можна шляхом аналізу міміки, жестів, інтонації оцінити правильність, щирість мовної інформації. Для розуміння невербальних елементів спілкування необхідне, як правило, спеціальне навчання.

Актуальність вивчення особливостей невербальної комунікації в цілому та невербальної інформації зокрема неухильно зростає. Багато досліджень стають суміжними, тобто перебувають на стику декількох наук. Спостерігається підвищений інтерес до різних аспектів невербальної поведінки, особливо до тих, які подають інформацію про